

MÄLESTUSPÄEVAD

JAAN LEPAJÕE – *in memoriam*

9. aprillil lahkus meie hulgast 71 aasta vanuselt kauaaegne Eesti Põllumajandusülikooli õppejõud ja teadlane emeriitprofessor Jaan Lepajõe. Tuntuks sai ta ka publitsisti ja koduloolasena, eriti oma kodukandis Viljandimaal.

Jaan Lepajõe sündis 3. märtsil 1928 Taevere valla Lepakose talus talupidajate Kati ja Jaan Jürissoni (aastast 1937 Lepajõe) esimese lapsena. Alghariduse sai ta sama valla Rääka ja Lahmuse algkoolis. Pärast Viljandi Maagümnaasiumis õppimist jätkas haridusteed Tartu Ülikoolis, mille lõpetas *cum laude* ja vastloodud Eesti Põllumajanduse Akadeemias. Sinna asus ta ka pärast aspirantuuri läbimist õppejõuna tööle. Algul õpetas ta agronoomia aluseid, edaspidi taimesaaduste säilitamise ja töötlemise tehnoloogiat. Tema sulest ilmusid ka vastavad õpikud ja õppematerjalid, samuti komplekteeris ta ise laboratooriumi seadmestiku.

Eesti Põllumajandusülikoolis töötas Jaan Lepajõe kuni 1993. aastani, mille järel jätkas aktiivset tegevust emeriitprofessorina. Üldse oli ta 36 ametisoleku aasta jooksul jaganud teadmisi rohkem kui kuuele tuhandele üliõpilasele ja tuhatkonnale täienduskursuslasele.

Kandidaadikraad anti Jaan Lepajõe 1958. aastal dissertatsiooni “Taliteraviljade talvekahjustuste põhjused ja nende vastu võitlemise abinõud Eesti NSV-s” eest, doktorikraad aga 1973. aastal väitekirja “Teoreetilised alused ja praktilised võtted odra saagikuse suurendamiseks ja tehnoloogiliste omaduste parandamiseks” kaitsmise järel. Tema uurimustele tuginesid arvukad avaldatud teadustööd peamiselt teraviljakasvatusega seotud teemadel. Ta selgitas, et vastupidiselt üldlevinud seisukohtadele, ei ole teraviljaoraste talvekahjustuste põhjuseks mitte pakane, vaid üleliia kõrge mulla temperatuur. Urinud rukki ja talidra saagikust mõjutavaid tegureid tegi J. Lepajõe kindlaks, et nende saagikusele ei avalda määravat mõju mitte talvitumistingimused, vaid kevadisel loomiseelisel perioodil valitsevad kasvuolud. Suurt tähelepanu pööras ta oma uurimustes ka leivavilja küpsusomaduste parandamise ning linnaseodra tootmise ja kvaliteediga seotud probleemidele. Kokku on avaldanud J. Lepajõe 11 monograafiat ja ta on ka 15 raamatu kaasautor. Tema 1997. aastal

koostatud “Personaalnimestikus” on esitatud 590 artikli ja käsikirjalise materjali nimetused.

Oma õppetöö kõrge taseme, kompetentsuse ja loova mõtlemisviisiga tõmbas prof. Jaan Lepajõe kaasa ka ärksamaid üliõpilasi, juhatades aastaid üliõpilaste erialaringi. Seal sai täiendust noorte teadlaste pere. Tema juhendamisel valmis üle 70 diplomitöö, kolm kandidaadidissertatsiooni ja magistritööid. Ka oma viimastel päevadel jätkus tal taht ja energiat võtta vastu magistrieksameid ning teha tööd oma juhendatava magistrandiga.

Professor emeritus Dr. Jaan Lepajõe osales arvukate teadusorganisatsioonide ja seltside tegevuses. Ta oli Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi volikogu liige, B. G. Forseliuse Seltsi asutajaliige, Tartu Põllumajanduse Seltsi nõukogu liige, Eesti Agronoomide Seltsi liige, Fr. Bergi Fondi Hooldekogu asutajaliige, Soomaa Rahvuspargi nõukogu liige, Eesti Põllumajandusmuuseumi nõukogu liige. Ta korraldas ka kihelkonna kodulooapäevi ja kultuuriloolisi uuringuid Suure-Jaanis. Oma sünnitalus viis ta suviti läbi Eestis ainulaadseid sümposiume “Lepakose lugemised” eesti rahvuskultuuri käsitlevatel teemadel.

Tema panus ülikooli õppejõuna ja teadlasena märgiti ära Eesti Põllumajanduse Akadeemia teenetemedaliga.

Arvukas hulk Jaan Lepajõe kolleege, õpilasi aatekaaslasi, lähedasi ja sõpru langetasid tema matusepäeval, 14. aprillil, pea ning meenutasid tänutundes ühte Eesti silmapaistvamat põllumajanduse suurkuju.

Emeriitprofessor Jaan Lepajõe sängitati mulda Suure-Jaani kalmistule.

J. Kuht

JOOSEP NÕU – *in memoriam*

Käesoleva aasta 13. aprillil saime kurva sõnumi Rootsist. Agraarökonomistide perest lahkus igavikuteele Euroopa mainega teadlane agronoomiadoktor Joosep Nõu.

Ammuks see oli, kui APS-i 1996. aasta 3. järjenumbris avaldatud teadaandes “Joosep Nõu – 90” tutvustati kasinalt teadlase elulugu.

Nüüd on Joosep Nõust saanud manalamees.

Mida me teame lahkunust.

Eluloolistes allikates mainitakse, et Joosep Nõu sündis 24. juulil 1906. a. Muhu-Suure vallas vabadiku pojana. Üles kasvas ta Karuse vallas

Läänemaal. Koolitee algas 1914. a. Massu vallas Mõisaküla algkoolis. Lõpetanud Läänemaa Ühisgümnaasiumi 1926. aastal, astus ta Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonna agronoomia osakonda, mille lõpetas 1931. a. Vähe sellest, ta omandas Tartu Ülikoolis ka kesk- ja kutsekooli õpetaja kutse põllumajanduslike ainete alal 1933. a. ja seejärel kaitses samas 1934. a. ka magistritöö.

Tööpõllule astus Joosep Nõu juba ülikoolipäevil. Aastail 1930...1931 oli ta assistendiks kultuurtehnik ja geodeesia kabineti juures ning 1932...1933 Vahi põllundus- ja aianduskoolis õpetajaks. Lühemat aega praktiseeris ta Tähtvere riigimõisas ja Põllutöökoja raamatupidamistalitus. 1933. aastast 1937. aastani oli ta Kuremaa kontrollassistendite koolis õpetajaks ja 1937. a. sügisest kuni 1938. aastani Polli Põllundus- ja Kaubanduskooli juhatajaks.

1938. a. 1. juunist kuni 1940. aastani töötas Joosep Nõu haridusministeeriumi põllumajanduslike kutsekoolide peainspektorina. Samu tööülesandeid, kuigi eri nimetuste all, täitis ta ka okupatsiooni aastatel (vaneminspektor 1940...1941, inspektor-agronoom 1941, põllumajanduse kutsehariduse osakonna juhataja (1941...1944).

Sõjakeerises kaotas Eestimaa igaveseks pedagoogi- ja administratiivtööks väga põhjaliku ettevalmistuse saanud, parimas loomeas, 38-aastase töömehe.

1944. a. hilissügisel Rootsi saabudes tuli otsast alata. Nagu juhtus paljude teistegi evakueerunud haritlastest kaasmaalastega, tuli ka Joosep Nõul võtta kätte metsakirves kinnistamiseks end sel teel uuel kodumaal. Õnneks tööalavahetus ei kestnud kaua. Juba 1945. a. hakul leidis ta töökoha Rootsi Kuninglikus Põllumajanduskõrgkoolis Uppsalas. Algul töötas Joosep Nõu arhiivassistendina (1944...1949), seejärel assistendina (1949...1961) ja uurija-assistendina Ultuna põllumajandusülikoolis, kus omandas ka 1954. a. agronoomia litsentsiaadi kraadi põllumajandusökonomika alal.

Uurimisassistendi kohal töötas Joosep Nõu kuni agronoomia doktorikraadi omandamiseni 1967. a. Alates sellest ajast töötas ta põllumajanduse ettevõtlusökonomika dotsendina sama ülikooli juures kuni vanaduspuhkusele minekuni 1973. a.

Selline oli ühe tagasihoidliku Eestimaa haritlase-pedagoogi töömehepõld.

Viljakast pedagoogitööst veelgi laiema tunnistuse saavutas Joosep Nõu teadusalal. Oma esimese teaduskraadi *mag. agr.* omandas ta 1934. a. töö eest "Talundite suuruse mõju tasuvusse Eestis võrdlevalt Taani, Rootsi ja Soome tasuvuse andmetega". Talu teema jäi temale südamelähedaseks. Ka järgnevate aastate kestel. Tema arvates talundite suuruse küsimuse areng mitmesugustes maa-ees ja selle küsimuse lahendused põllumajandusliku uuringu alusel õigustavad Eestis teostatud

maareformi ja lasevad oletada, et see, mis 1919. a. maaseaduse aktiga toimus, teatud määral revolutsioonilisel teel, oleks paratamatult toime pidanud tulema ka evolutsiooni kaudu.

Kodumaa ajakirjades "Agronoomia" ja "Konjunktuur" jõudis ta kirjutada veel küsimusi Eesti põllumajanduse töömahust ja selle arenemise võimalustest (1934), talu tükeldamise piiramisest talude elujõulisuse hoidmise abinõuna (1936), talu püramüüsi reformi vajadusest (1937) ning talu väärtuse hindamisest (1937).

Juba 1935. a. jõudis ta äratundmisele vajadusest kirjutada kodumaa põllumajanduse ajaloost. Ajalookäsitluse vajadus realiseerus J. Nõu poolt hiljem hoopis teisel kujul ja tasemel.

Joosep Nõu haridusteel oluliseks tööks oli "Seasonal Variation of Farm Incomes and Expenses", mis andis talle õiguse omandada agronoomia litsentsiaadi (*agr. lic.*) kraadi põllumajandusökonomika alal. Peale *agr. lic.* kraadi saavutamist sai ta kaunis raske ja töömahuka ülesande: analüüsida ja hinnata põllumajandusökonomika aluseid Euroopa riikides. Selles kauakestvas töös (1956...1967) avaldus Joosep Nõu õige töömehe iseloom. Tema doktoritöö "Studies in the Development on Agricultural Economics in Europe" tegemine on teadustöö põhjalikkuse üks musternäidiseid.

Põllumajandusökonomika teadusloos uurimiseks esimese visandi kavandas J. Nõu 1956. a. Sama uurimistöö teine, konkreetsem plaan valmis 1959. aastal. Seda täiendati omakorda veel 1960. ja 1963. aastal. Kuni tolle ajani puudusid (peale lokaalsete tööde) põllumajandusökonomika teadusharu arengut maailma tasemel käsitlevad uurimised. See mõttetöö lasus Joosep Nõu ajudel.

Joosep Nõu põllumajanduse ökonomikateaduse ajaloo alane uurimus on nii kvaliteedilt kui ka kvantiteedilt (612 lk.) silmapaistev. Töö on avaldatud Rootsi põllumajanduskõrgkooli annaalis ja üksikute osadena ka teistes välisriikides, näiteks Jaapanis. Sissejuhatuse (1. pt.) järel annab töö 2. pt. agrarökonomika alase kirjanduse ülevaate üldiselt ja eraldi keelerühmade järgi.

3...6. peatükis esitatakse teaduse arengulugu klassikute käsitluses alates füsiokraatide koolkonna rajajast Fr. Quesnay'ist ja lõpetades H. v. Thüneni töödega.

Raamatu 7...10. peatükkides antakse ülevaade põllumajandusökonomikateaduse koolkonnadest ning arengust Lääne-Euroopas ja Venemaal.

Viimases, 11. peatükis, tuuakse ära kõnesoleva teaduse arengusuunad.

Joosep Nõu uuringu valguses saavad tänapäevaseks mõistetavaks Youngi, Thaeri, Thüneni, Howardi, Pohli, Aereboe, Brinkmanni, Lauri, Tšelintsevi, Tšajanovi, Studenski jt. seisukohad teaduses. Raamat põllumajandusökonomika arenguloost ise on saanud selle teadusharu üheks alusteoseks Euroopas kuni tänapäevani.

Üliõpilaste Selts Raimla poolt Eesti Postimehes toodud nekroloogis on ära näidatud Joosep Nõu rahvusvaheline osalus teadlasena. Alates 1939. aastast on ta osa võtnud rahvusvahelistest põllumajanduskongressidest Põhjamaades, Austrias, Itaalias ning ka Valgevenes, ta on korraldanud uurimisi Hollandis, Saksamaal, Šveitsis, Austrias, Norras, Taanis, Inglismaal ja Soomes, on olnud üle kümne Põhjamaade ning rahvusvaheliste põllumajandusteadusliku organisatsiooni liige ning töörühmade liige. Lisaks tegi ta kaastööd ka ajakirjale "World Agricultural Economics and Rural Sociology Abstracts", kus avaldas aastail 1959...1973 umbes 500 põllumajandusökonoomilist referaati. 1973. aastal sai Joosep Nõu Kuningliku Metsandus- ja Põllumajandusakadeemia kuldmedali silmapaistva uurimistöö eest Euroopa agraarmajanduse kohta viimastel sajanditel.

Põhjaliku töö tõttu nii õpingutes kui ka uuringutes on Joosep Nõud saatnud tema eluteel püsivalt priimuse oreool. Lõpetas ta ju Läänemaa Ühisgümnaasiumi 1926. a. kiitusega ja Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonna 1931. a. *cum laude*. Ka doktoritöö väitles ta 1967. aastal kõrgeimale hindele.

Peale erialase tegevuse on Joosep Nõu olnud aktiivselt tegev Eesti ja Rootsi ühiskondlikes organisatsioonides. Ta oli juba enne sõda (1939) Agroomide Koja Nõukogu liige, kuulus Akadeemilisse Põllumajanduslikku Seltsi, Eesti Agronoomide Seltsi Rootsis, Eesti Komiteesse, Eesti Teaduslikku Seltsi Rootsis jpt.

Üliõpilasseltsiga Raimla liitus Joosep Nõu 1929. aastal. Mõne aasta pärast oli ta olnud juba mitmes ametis, nende hulgas ka esimees. ÜS Raimla Rootsi Koondises oli ta aastaid "kirjatiits" ning ülemaailmse ajakirja Raimla Side algataja ja esimene toimetaja. 1982. aastal valiti ta ÜS Raimla auvilistlaseks.

Joosep Nõu on avaldanud umbes 600 artiklit (nende hulgas 100 teadusartiklit) mitmekümnes ajakirjas ja ajalehes ning olnud ka mitmete raamatute (sh. koguteose "Eesti riik ja rahvas Teises maailmasõjas") kaastöeline.

Kurva kaotuse juures on siiski heameel tōdeda, et käesoleva loo kirjutajal õnnestus kurjadel aegadel teatavaks teha Joosep Nõu elutöö "Studies in the Development..." ka eesti üliõpilastele 1974. aastal ilmunud õpperaamatus "Põllumajandusökonoomika".

Joosep Nõu näol on meil tegemist Eesti riigi teise põlvkonna agraarökonoomistide väljapaistvast nelikust – Elmar Jaska (1910...1980), Endel Vint (1907...1983), Elmar Järvesoo (1909...1995), Joosep Nõu (1906...1999) – viimase lahkujaga.

Suure pere (6 last) isa, suur töömees ja suur teadlane puhkab Rootsimaa mullas.

L. Lilover

RAIMUND ALUOJA – 70

Käesoleva aasta 8. aprillil oleks oma 70. sünnipäeva tähistanud Loomakasvatusteaduste instituudi teadlane ja kauaaegne teadussekretär Raimund Aluoja. Raske haigus viis ta meie hulgast 31. augustil 1997. aastal.

Raimund Aluoja sündis Tartumaal Vaimastvere vallas talupidajate perekonnas. Seal, Vaimastvere algkoolis, algas ka tema koolitee. Õppimine jätkus Tartus H. Treffneri Gümnaasiumis, TRÜ põllumajandusteaduskonnas ja EPA veterinaariateaduskonnas. 1953. a. ulatati talle kiitusega loomaarsti diplom.

Olles väljapaistvate võimete ja heade teadmistega, rakendati tulevane loomaarst EPA-s assistendina tööle juba õpingute ajal. Samuti määrgiti EPA poolt välja antud iseloomustuses, et Raimund Aluoja on sobiv töötama teaduslikul alal. Seega oli üsna loomulik tema tööle suunamine Teaduste Akadeemia Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituuti, kus möödus kogu tema pikk ja edukas töömehete – ligi 44 aastat.

Tööd alustas ta veterinaariaosakonnas noorenteadurina, jätkas vanemteaduri ja sektorijuhatjana, kuni asus teadussekretäri ametikohale.

Teadlasena on Raimund Aluoja uurinud loomakasvatushoonete mikrokliimat, udara füsioloogiat, lehmade söötishügieeni, eesti veisetõugude lihajõudlust, veiste nudistamist ja vedela lämmastikuga määrgistamist. Kaalukam töö on tehtud zooloogiale alal, sellesse valdkonda kuulub ka 1961. aastal kaitstud kandidaadiväitekirja "Veiselautade mikrokliima uurimine Eesti NSV-s". Kahjuks tollaegsed NSVL tippjuhid ei osanud hinnata mikrokliima tähtsust veisepidamisel ja N. S. Hruštšov oma kõnes 1962. a. märtsipleenumil kritiseeris teravalt Raimund Aluoja tööd. Ta pidi palju aega ja närve kulutama, et tõestada Kõrgemas Atestatsioonikomisjonis oma uurimistöö teaduslikkus ja vajalikkus. Teaduslikku kraadi ei tühistatud, kuid R. Aluoja kaotas hulgaks ajaks töömeeleolu.

Uurimistööde alusel paljud tema poolt tehtud ettepanekud, eriti loomaruumide soojustamise, ventilatsiooni ja pidamistehnoloogia täiustamise kohta, on rakendatud veiselautade projekteerimisel ja rekonstrueerimisel. Raimund Aluoja uurimistööd jäävad kajastama ka trükkis ilmunud 40 artiklit.

Ligi 20 aastat oli R. Aluoja loomakasvatusteaduste instituudi teadussekretär, andes suure panuse teadustöö organiseerimisele selles asutuses. See töökoht nõudis täpsust ja kannatlikkust, suhtlemist paljude inimestega. Kõigeiks selleks jätkus Raimund Aluojal taibukust, rahulikkust meelt ja sõbralikkust. Kolleegidel oli temaga huvitav vestelda.

Raimund Aluoja on maetud Tartu Maarja kalmistule.

E. Lökk

VIRVE KANGRO – 60

Virve Kangro (a-ni 1978 Kusler) sündis 30. mail 1939. aastal Rakveres. Kooliteed alustas ta Simuna 7-kl. koolis, jätkas Väike-Maarja Kesk-koolis, mille lõpetas 1957. aastal. Samal aastal astus Tallinna Polütehnilisse Instituuti, mille lõpetas 1962. aastal toiduainetetööstuse kvalifikatsiooniga.

Kutsealust tööd alustas Virve Kangro 1962. aastal Tartu Lihakombinaadis insener-tehnoloogina, kahe aasta pärast asus tööle Liha- ja Piimatööstuse Ministeeriumi Konstrueerimise ja Tehnoloogia Büroo lihatehnoloogia osakonda, algul vaneminsener-tehnoloogina, hiljem sektorijuhatajana. Siin töötas ta kokku 7 aastat, täitis aastatel 1966...1969 ka õppeülesandeid EPA-s.

Õpihimulise inimesena oli tal soov ennast täiendada. Sel eesmärgil astus Virve Kangro 1971. aastal Eesti Loomakasvatuse Instituudi statsionaar-sesse aspirantuuri. Kandidaadiväitekirja teemal "Veiseliha kvaliteedi sõltuvus tõust, soost ja vanusest" kaitses ta edukalt 1975. aastal. 1974. aastast alates töötas ta ELVI veiseliha uurimise laboratooriumis, algul noorem-, alates 1981. aastast vanemteadurina.

1994. aastal valiti Virve Kangro EPMÜ Loomakasvatuseinstituudi aretusosakonna vanemteaduri ametikohale veisekasvatuse alal, tähtajaliselt kuni 31. augustini 1999. aastani. Kahjuks sai ta sellel kohal töötada vähem kui aasta, sest 29. juulil 1995. aastal viis raske haigus ta meie hulgast igaveseks.

Virve Kangro osales mitme uurimisteema täitmisel, mis kõik käsitlesid veisetoodangu suurendamist ja selle kvaliteedi parandamist. Uurimistööde tulemusena selgitati nuumnoorveiste optimaalne vanus ja raskus nende lihaks realiseerimisel. Ta oli üks veiseliha uue standardi väljatöötajaist. Uurimistulemuste kohta on ta avaldanud trükis poolsada artiklit. Ta on ka raamatu "Herefordi tõugu lihavesi Eestis" kaasautor.

Virve Kangro oli erudeeritud, oma ala hästi tundev laia silmaringiga teadur. Ta on esinenud ettekannetega ja osa võtnud paljudest teaduslikest konverentsidest, sealhulgas ka Inglismaal ja Prantsusmaal. Erialateadmisi käis ta täiendamas Soomes, Taanis ja Iirimaa. Hea vene ja inglise keele valdajana kasutati teda tõlgina erialastel loengutel ja mitmesugustel teistel loomakasvatuse üritustel. Kuni elu lõpuni täiendas ta oma teadmisi inglise keele alal.

Nooruses mängis Virve Kangro aktiivselt võrkpalli, hiljem käis võimlemas ja tegeles käsitööga. Tundis rõõmu aiatööst, oli eeskujulik pereema oma abikaasale ja kahele pojale.

Virve Kangro võimed teadlasena jäid täielikult realiseerimata. 1979. aastast alates võitles ta raske haigusega ja just siis kui ta ise ja ka arstid arvasid, et nemad on võitnud tuli lootusetu pööre. Vaatamata pidevale põdemisele mäletavad töökaaslased teda kui elurõõmsat optimistlikku kolleegi, kes kunagi omapoolsest abist ära ei ütelnud.

E. Lökk